

Страсбург, 14 жовтня 2019 року

CDL-AD(2019)018

Висновок № 961/2019

Оригінал документа англ мовою.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ ЗА ДЕМОКРАТІЮ ЧЕРЕЗ ПРАВО
(ВЕНЕЦІЙСЬКА КОМІСІЯ)

ВИСНОВОК ЩОДО ВІРМЕНІЇ

**ПРО КОНСТИТУЦІЙНІ НАСЛІДКИ РАТИФІКАЦІЇ КОНВЕНЦІЇ РАДИ ЄВРОПИ
ПРО ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ЖІНОК І ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ ТА БОРОТЬБУ З ЦИМИ ЯВИЩАМИ (СТАМБУЛЬСЬКА
КОНВЕНЦІЯ)**

**Ухвалено Венеційською комісією на
120 пленарному засіданні (Венеція, 11–
12 жовтня 2019 року)**

на основі коментарів, що їх надали

**пані Аурела АНАСТАС (членкиня Комісії, Албанія)
пані Вероніка БІЛКОВА (членкиня Комісії, Чеська
Республіка)
пан Філіп ДИМИТРОВ (член Комісії, Болгарія)
пані Регіна КІНЕР (членкиня Комісії, Швейцарія)
пан Мартін Куїєр (заступник члена Комісії, Нідерланди)**

Opinion co-funded
by the European Union

Зміст

I. Вступ	3
II. Сфера застосування висновку	3
III. Стамбульська конвенція	5
IV. Міжнародні зобов'язання	10
V. Оцінка	13
VI. Висновок	23

I. Вступ

1. 25 липня 2019 року пан Рустам Бадасян, міністр юстиції Вірменії, попросив Венеційську комісію надати висновок про конституційні наслідки ратифікації [Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами \(Стамбульська конвенція\)](#) щодо Вірменії.
2. Вірменія підписала Стамбульську конвенцію 18 січня 2018 року, очікується процес ратифікації.
3. Для цього звіту доповідачами призначили пані Аурелу Анастас, пані Вероніку Білкову, пана Філіпа Димитрова, пані Регіну Кінер і пана Мартіна Куїєра. Цей висновок було підготовано на основі їх внесків.
4. Цей висновок було розглянуто 10 жовтня 2019 року на спільному засіданні підкомітетів з основних прав, національних меншин і гендерної рівності й ухвалено Венеційською комісією на її 120 пленарному засіданні (Венеція, 11–12 жовтня 2019 року).

II. Сфера застосування висновку

5. Венеційська комісія хотіла б розпочати цей висновок із повторення кількох важливих моментів. Насамперед рішення ратифікувати договір і згода на його обов'язковість¹ – суверенний акт держави. Держави не зобов'язані ратифікувати договори, що випливають із міжнародного права, хоча держави, які підписали договір, зобов'язані «утримуватись від дій, які позбавили б договір його об'єкта й мети».² Рішення щодо того, чи ратифікувати договір, відображає як правову оцінку документа, так і різні інші інтереси: політичні, ідеологічні, економічні, соціальні, культурні тощо.
6. По-друге, національні рішення стосовно типу зв'язку між міжнародним і національним правопорядком дуже розмаїті. Венеційська комісія детально вивчила це питання у своїй попередній роботі, зокрема у *Звіті про виконання Правозахисних угод*³ і своєму *Проміжному висновку щодо поправок до Федерального конституційного закону про Конституційний суд Російської Федерації*⁴. Вибір згаданого вище зв'язку також є суверенним актом Держави⁵. Насамкінець, щойно держава зобов'язється міжнародним правовим документом, вона буде змушена «добросовісно» дотримуватися зобов'язань за цим договором відповідно до статті 26 *Віденської конвенції про право міжнародних договорів (Pacta sunt servanda)*. Стаття 27 *Віденської конвенції* («Внутрішнє право і додержання договорів») також передбачає, що «Учасник не може посилатись на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору». Це означає, що після ратифікації та набуття чинності договору, жодні правові суперечки, зокрема ті, що засновуються на конституційному праві, не можуть виправдати дію чи бездіяльність, які порушують міжнародне право.⁶ Наслідки міжнародного права в межах внутрішнього правопорядку держави становлять важливу частину добросовісного (*bona fide*) дотримання міжнародних правових положень.

¹ Див. статті 12 і 14 *Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 1969 року*.

² Стаття 18 *Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 1969 року*.

³ Див.: Венеційська комісія, *Звіт про впровадження міжнародних правозахисних угод у національне право та роль судів*, (CDL-AD(2014)036); Венеційська комісія, *Статус міжнародних правозахисних угод* (CDL-STD (2005)042).

⁴ CDL-AD(2016)005, Додаток до документа CDL-AD(2016)016, пункт 81 і наступні.

⁵ Див., для прикладу: André Nollkaemper, *National Courts and the International Rule of Law*, Oxford University Press, 2012, с. 68–70. Цікаво, що дослідження показали, що для впровадження міжнародного права через судову практику характер конституційної системи є значно менш важливим у поясненні впливу міжнародного права, ніж часто вважають. J. Gerards & J. Fleuren (eds.), *Implementation of the European Convention on Human Rights and of the Judgments of the ECtHR in national case-law*, Intersentia 2014, с. 371.

⁶ Ставлення до громадян Польщі, Звіт Постійної палати міжнародного правосуддя, 1932, Серія A/B, № 44, с. 4.

7. Що стосується процесу ратифікації міжнародних договорів, встановленого на національному рівні, Конституція Вірменії передбачає, що *«не може бути ратифіковано міжнародні договори, які суперечать Конституції»* (стаття 116(3)). На підставі статті 168(3) Конституції, Конституційний суд Вірменії має компетенцію *визначати відповідність Конституції зобов'язань, закріплених міжнародним договором, ще до його ратифікації»*. На підставі статті 72(1) Основного закону Конституційного суду Вірменії,⁷ уряд Вірменії повинен звертатися до Конституційного суду із запитом щодо підтвердження відповідності Конституції всіх міжнародних договорів, які належить ратифікувати Національним зборам, ще до ратифікації такого договору.

8. Тому оцінювання сумісності договору з Конституцією Вірменії належить до компетенції Конституційного суду Вірменії. Погляди, висловлені органами міжнародних експертів, таких як Венеційська комісія, можуть допомагати Суду в його завданні, надавши зовнішній правовий аналіз відповідного міжнародного договору, однак Венеційська комісія не може остаточно оцінити конституційні наслідки Конвенції, оскільки не має компетенції авторитетно тлумачити вірменську Конституцію. Утім ці погляди служать внеском у публічні дебати щодо ратифікації договору.

9. У своєму запиті щодо висновку міністр юстиції Вірменії попросив Венеційську комісію оцінити конституційні наслідки ратифікації Стамбульської конвенції, не вказуючи жодних конституційних наслідків, на яких він би просив Венеційську комісію зосередитися. Венеційська комісія оцінила конституційні наслідки ратифікації певного договору в минулому. Наприклад, у 1998 році вона ухвалила висновок про конституційні питання, пов'язані з приєднанням Естонії до Європейського Союзу.⁸ У 2000 та 2008 роках вона оцінила конституційні питання, викликані ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду.⁹ А у 2001 році на запит Вірменії вона підготувала висновок про ратифікацію Європейської конвенції з прав людини.¹⁰ Цей останній висновок містить загальний розділ про зв'язок між Конституцією Вірменії та міжнародними договорами. Хоча законодавчу базу було частково змінено відповідно до конституційних поправок, зроблених у 2005 та 2015 роках, основний принцип залишається чинним, а саме: *«до відповідної ратифікації буде потрібна конституційна поправка»* (пункт 3). Те саме стосується визначення терміну *«суперечність»* як *«серйозна несумісність двох положень, тобто положень Конституції та договору»* (пункт 4).

10. Тому в цьому висновку та відповідно до своєї попередньої практики, Венеційська комісія матиме справу з питаннями, які стали об'єктом публічних (правових) дебатів у зв'язку з ратифікацією цієї Конвенції у Вірменії чи в іншій країні, про які відомо Комісії. Також, оцінюючи конституційні наслідки можливої ратифікації Вірменією Стамбульської конвенції, Венеційська комісія спиралася на текст Стамбульської конвенції та Пояснювальну доповідь до Стамбульської конвенції. Аналіз обмежується поточним станом законодавства й не розглядає можливого майбутнього тлумачення та застосування Конвенції.

11. Основні питання, що виникли в цьому контексті: а) Стамбульська конвенція не потрібна; б) Стамбульська конвенція містить певні терміни та поняття, що суперечать термінам і поняттям, закріпленим у національній конституції країни, що розглядається; в) Стамбульська конвенція призведе до змін у законодавстві, які суперечитимуть національній конституції країни, що розглядається; г) Стамбульська конвенція впроваджує орган із надмірними повноваженнями; і насамкінець, г) Стамбульська конвенція впроваджує нові зобов'язання у сфері законодавства про надання притулку.

⁷ «1. Перед ратифікацією міжнародного договору Національними зборами президент Республіки Вірменія звертається до Конституційного суду із запитанням щодо відповідності Конституції зобов'язань, які передбачає договір». http://www.concourt.am/english/law_cc/index.htm

⁸ Висновок про конституційні питання, пов'язані зі вступом Естонії до Європейського Союзу CDL-INF(98)10).

⁹ Звіт про конституційні питання, викликані ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду(CDL(2000)104); Другий звіт про конституційні питання, викликані ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду – Додаток до Звіту про конституційні питання, викликані ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду (CDL-AD(2008)031).

¹⁰ Висновок про ратифікацію Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод згідно з Конституцією Республіки Вірменія від 1995 року (CDL-INF(2001)25).

III. Стамбульська конвенція

A. Загальні зауваження

12. Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, також відому як Стамбульська конвенція, було ухвалено 11 травня 2011 року в Стамбулі, Туреччина. Конвенція має на меті «захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальне переслідування та ліквідацію насильства стосовно жінок і домашнього насильства» (стаття 1(1)(а)). Вона застосовується «до всіх форм насильства стосовно жінок, у тому числі домашнього насильства, яке зачіпає жінок непропорційно» (стаття 2).

13. Стамбульська конвенція набула чинності 1 серпня 2014 року після її ратифікації 10 державами. До серпня 2019 року її ратифікували 34 держави-члени Ради Європи й підписали всі інші держави-члени, за винятком Азербайджану та Російської Федерації. Її також підписала одна міжнародна організація – Європейський Союз. Застереження щодо цієї Конвенції висловили 22 держави-сторони відповідно до статі 78. П'ять держав-сторін ухвалили декларації, проти однієї з яких – Польщі, заперечували 6 держав-сторін.¹¹

14. У двох країнах (Болгарія та Словаччина) процес ратифікації було нещодавно призупинено. У Болгарії до призупинення призвело рішення Конституційного суду, який встановив суперечливість між Стамбульською конвенцією та Конституцією Болгарії,¹² яку у Вірменії використали як аргумент проти ратифікації цієї Конвенції. У Словаччині 29 березня 2019 року Національна рада проголосувала більшістю голосів проти ратифікації Стамбульської конвенції, вимагаючи від уряду припинити процес ратифікації.¹³

15. Вірменія підписала Стамбульську конвенцію 18 січня 2018 року. Під час підписання Вірменія ухвалила застереження, залишивши за собою право не застосовувати положення Конвенції, викладені в статті 30(2) про компенсацію, статті 55(1) стосовно провадження *ex parte* та *ex officio*, статті 35 щодо дрібних правопорушень, статті 58 стосовно строків давності, статті 37 і статті 59 щодо статусу перебування.

B. Сфера застосування

16. Мета Стамбульської конвенції, як викладено в Преамбулі, – «створити Європу, вільну від насильства стосовно жінок і домашнього насильства». Тому держави-члени зобов'язані впровадити національну законодавчу базу для подолання, запобігання та переслідування всіх форм насильства стосовно жінок.¹⁴ Крім того, Конвенція наголошує на взаємозв'язку між розширенням прав і можливостей жінок, тобто гендерною рівністю, і викоріненням всіх форм насильства стосовно жінок.¹⁵

17. Щоб досягнути цієї мети, Стамбульська конвенція засновується на інших правових документах, таких як Європейська конвенція з прав людини (далі – ЄКПЛ), а також на судовій практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Крім того, вона посилається на стандарти Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (далі – CEDAW)¹⁶ та служить для їх розробки. Насамкінець Стамбульська конвенція

¹¹ У Декларації зазначено: «Республіка Польща заявляє, що застосовуватиме Конвенцію згідно з принципами та положеннями Конституції Республіки Польща». Латвія та Литва ухвалили дуже схожі декларації («згідно з» змінено на «відповідно до»), щодо яких, однак, не заперечила жодна держава-сторона.

¹² Болгарія, Конституційний суд, *Решение № 13*, 27 юли 2018 г.

¹³ Словаччина, Національна Рада, *Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky k procesu ratifikácie Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilíu na ženách a domácejmu násilíu a o boji proti nemu Slovenskou republikou (tlač 1409)*, 29 березня 2019 року.

¹⁴ Стаття 1 (1) (c), 12 (2) Стамбульської конвенції.

¹⁵ Преамбула, стаття 1(b), стаття 12 Стамбульської конвенції; Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (далі – Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції), пункти 25, 31.

¹⁶ Преамбула до Стамбульської конвенції; Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції, пункти 40, 44, 50, 52; Grans, *The Istanbul Convention and the Positive Obligation to Prevent Violence*, 18 Human Rights Law

містить принципи Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (далі – МПГПП), Міжнародного пакту про економічні соціальні і культурні права (далі – МПЕСКП), Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (далі – UNCAT).

18. Стамбульська конвенція засновується на цих документах, але зосереджується саме на насильстві стосовно жінок і домашньому насильстві, які явно не охоплюють старіші документи, попри той факт, що вони неодноразово були визнані серйозним і поширеним порушенням прав людини.¹⁷ Вона наслідує приклад *Міжамериканської конвенції про запобігання, покарання та викорінення насильства щодо жінок* (Конвенція Belém do Pará від 1994 року)¹⁸, ухваленої під егідою Організації американських держав (далі – ОАД) у 1994 році, а також *Протоколу Африканської хартії з прав людини і народів щодо прав жінок в Африці*, ухваленого у 2003 році, який краще відомий як «*Протокол Мапуту*».¹⁹

19. Держави, які ратифікували Стамбульську конвенцію, не лише зобов'язані *карати* кримінальні правопорушення, пов'язані з насильством стосовно жінок і домашнім насильством через впровадження законодавчих та інших санкцій (статті 29–48 Стамбульської конвенції), а й повинні забезпечити комплексний пакет заходів для *захисту* всіх (можливих) жертв від будь-яких (майбутніх) актів насильства (статті 18–28 Стамбульської конвенції). Крім того, держави-сторони зобов'язані підвищувати обізнаність та *інформувати* громадськість про запобігання домашньому насильству та насильству стосовно жінок, а також посилювати рівноправність між чоловіками й жінками (статті 12–17 Стамбульської конвенції).

20. Як згадано вище, Стамбульська конвенція бореться з усіма формами насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Стаття 3(a) і (b) цієї Конвенції²⁰ містить визначення «*насильства стосовно жінок і домашнього насильства*», щоб сприяти кращому розумінню цих двох термінів та розрізняти їх один від одного.

21. Визначення терміна «*насильство стосовно жінок*» у статі 3(a) Стамбульської конвенції стосується всіх актів гендерно зумовленого насильства, таких як фізична, сексуальна чи психологічна шкода, а також примус чи свавільне позбавлення волі. У цьому терміні наголошено, що кожний акт насильства стосовно жінок становить порушення прав людини та є формою дискримінації.²¹

22. Гендерний характер насильства стосовно жінок, як викладено в Стамбульській конвенції, є наслідком встановленого факту того, що багато форм насильства

Review (2018), 136.

¹⁷ На рівні ООН див. документ ООН A/47/38, *Загальна рекомендація CEDAW №19, Насильство стосовно жінок*, 1992; документ ООН A/RES/48/104, *Декларація про викорінення насильства стосовно жінок*, 23 лютого 1994 року; документ ООН A/61/122/Add.1, *Глибинне дослідження всіх форм насильства стосовно жінок*, *Звіт Генерального секретаря*, 7 липня 2006 року; документ ООН CEDAW/C/CG/35, *Загальна рекомендація № 35 про гендерно зумовлене насильство стосовно жінок, що є оновленням загальної рекомендації № 19*, 14 липня 2017 року; тощо. На рівні Ради Європи, див. *Рекомендацію № R (2002) 5 Комітету міністрів державам-членам про захист жінок від насильства*, 30 квітня 2002 року.

¹⁸ <https://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-61.html>

¹⁹ https://www.un.org/en/africa/osaa/pdf/au/protocol_rights_women_africa_2003.pdf

²⁰ «Стаття 3 – Визначення

Для цілей цієї Конвенції:

a – «*насильство стосовно жінок*» розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті;

b – «*домашнє насильство*» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні;»

²¹ Стаття 3(a) Стамбульської конвенції: «*насильство стосовно жінок*» розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті».

спрямовані проти жінок, оскільки вони є жінками, або тому, що ці акти непропорційно впливають на жінок.²² *«Визначаючи структурний характер насильства стосовно жінок як насильства за гендерною ознакою»*²³, Стамбульська конвенція затверджує стандарт, встановлений Комітетом CEDAW, який визнає, що *гендерно зумовлене насильство стосовно жінок становить дискримінацію відповідно до статті 1 (CEDAW) (...)*.²⁴ Іншими словами, стать жертви, тобто те, що вона жінка, є основним мотивом для вчинення актів насильства, описаних Стамбульською конвенцією, а тому є дискримінацією жінок.²⁵

23. Наводячи визначення термін *гендер* у статті 3(с)²⁶, Стамбульська конвенція визнає, що насильство стосовно жінок не лише походить від біологічних відмінностей між чоловіками та жінками, тобто статі, але головним чином від *«соціально закріплених ролей, поведінки, діяльності та характерних ознак, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків»*.²⁷ Такі стереотипні гендерні ролі сприяють підпорядкованому статусу жінок у суспільстві й можуть призвести до того, що шкідлива практика та насильство стосовно жінок стануть прийнятними в приватній і публічній сферах.²⁸

24. Заборону дискримінації жінок за ознакою *статі й гендеру* було визнано багатьма правозахисними договорами. Унаслідок цього термін *гендер*, а також шкода, завдана гендерними стереотипами, розглядалися низкою договірних органів ООН, а також ЄСПЛ.²⁹ Комітет CEDAW вважає, що термін *гендер* стосується *«соціально обумовлених самобутніх ознак, атрибутів і ролей, що відведені жінкам і чоловікам, соціально-культурного значення, яке суспільство надає цим біологічним відмінностям, що спричиняє виникнення небажаних ієрархічних взаємовідносин між жінками і чоловіками, зокрема розподіл влади і прав на користь чоловіків і на шкоду жінкам»*.³⁰

25. Щоб подолати шкідливі гендерні стереотипи, стаття 5 CEDAW і меншою мірою стаття 2(f) CEDAW передбачають явні зобов'язання держав-сторін щодо вживання належних заходів для викорінення таких соціальних і культурних шаблонів.³¹ Аналогічно, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав (далі – КЕСКП) наголосив, що гендер також впливає на рівне право чоловіків і жінок користуватися своїми правами.³² Словами КЕСКП, поняття гендеру включає культурні очікування та припущення про поведінку, ставлення, особисті риси, фізичні й інтелектуальні здібності чоловіків і жінок виключно на основі їх ідентичності як чоловіків або жінок.³³ Аналогічний підхід виявлено в Загальному коментарі Комітету з прав людини щодо рівноправності між чоловіками та жінками, у якому наголошується, що нерівноправність у здійсненні прав жінками по всьому світу глибоко вкорінена в традиціях, історії та культурі, зокрема в релігійному ставленні.³⁴

26. ЄСПЛ встановив, що відмінність у ставленні між чоловіками та жінками не можна виправдати посиланням на традиційний розподіл гендерних ролей у суспільстві.³⁵

²² Стаття 3(d) *Стамбульської конвенції*; *Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції*, пункт 44.

²³ Преамбула до *Стамбульської конвенції*.

²⁴ Комітет CEDAW, Загальна рекомендація 35: Гендерно зумовлене насильство стосовно жінок, що є оновленням рекомендації 19, 26 липня 2017 року, пункт 21; Комітет CEDAW, Загальна рекомендація 19: Насильство щодо жінок (1992), пункти 1, 6.

²⁵ *Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції*, пункт 44.

²⁶ «с – «гендер» означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків».

²⁷ Стаття 3(с) *Стамбульської конвенції*; Стамбульська конвенція, Запитання та відповіді (далі – Рада Європи, Запитання та відповіді), 6.

²⁸ Там само.

²⁹ Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав і Посібник Ради Європи з європейського недискримінаційного права (2018), 170–171.

³⁰ Комітет CEDAW, Загальна рекомендація 28: основні зобов'язання держав-учасниць за статтею 2 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, 16 грудня 2010 року, пункт 5.

³¹ Доповідь на замовлення Управління Верховного комісара ООН з прав людини (2013), Гендерні стереотипи як порушення прав людини, 21–22.

³² КЕСКП, Загальний коментар № 16: стаття 3 (Рівноправність чоловіків і жінок у здійсненні всіх економічних, соціальних і культурних прав), 11 серпня 2005 року, пункт 14.

³³ Там само.

³⁴ МПГПП, Загальний коментар № 28: стаття 3 (Рівноправність чоловіків і жінок), 29 березня 2000 року, пункт 5.

³⁵ ЄСПЛ, «Хамтоху та Аксенчик проти Росії» (*Khamtokhu and Aksenchik v. Russia*) [ВП], № 60367/08 і 961/11, рішення від 24 січня 2017 року, пункти 141–143.

27. Крім визначення терміна *насильство стосовно жінок*, стаття 3(b) Стамбульської конвенції також містить визначення поняття *домашнього насильства*. Відповідно, домашнє насильство означає «*всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами*». ³⁶ Гендерно нейтральне визначення *домашнього насильства* підтверджує, що жертвами домашнього насильства можуть бути чоловіки, діти та літні люди. ³⁷ Утім зазвичай визнають, що більшість жертв, які страждають від домашнього насильства, є жінками. ³⁸ Тому домашнє насильство становить іншу форму насильства, яке є явно гендерно зумовленим. ³⁹

28. Стамбульська конвенція бореться з домашнім насильством, незалежно від родини чи обставин, у яких воно трапляється. Домашнє насильство може призвести до *насильства з боку інтимного партнера* між поточним чи колишнім подружжям і співмешканцями, а також до *насильства між поколіннями* між двома чи більше членами родини різних поколінь. ⁴⁰ Оскільки її мета полягає у викорінєнні насильства стосовно жінок і домашнього насильства в усіх сферах, Стамбульська конвенція не обмежує своє застосування лише одруженими парами, а поширюється на всіх партнерів (одружених і ні), незалежно від того, однієї вони статі чи різних. Захист жодної з груп жертв не виключають на основі їх сімейного стану чи будь-яких інших підстав дискримінації, які охоплює Конвенція. ⁴¹

С. Застосування до окремих осіб

29. Оскільки основна мета Стамбульської конвенції полягає в захисті жінок від усіх форм насильства (стаття 1(1)(a)) і сприянні розширенню прав і можливостей жінок (стаття 1(1)(b)), вона насамперед застосовується до жінок і дівчат (стаття 3(f)). Крім того, обмежене застосування до окремих осіб засновується на тому факті, що Стамбульська конвенція в основному охоплює форми насильства, від яких страждають лише жінки через те, що вони є жінками (як-от примусовий аборт або каліцтво жіночих геніталій), або які непропорційно впливають на жінок (як-от зґвалтування, переслідування, домашнє насильство чи примусовий шлюб). ⁴²

30. Утім, як зазначено вище, Стамбульська конвенція визнає, що чоловіки та хлопці також можуть бути жертвами домашнього насильства. ⁴³ Чоловіки потерпають від певних форм насильства, які охоплює Конвенція, хоча це відбувається рідше й у менш серйозних формах. Стамбульська конвенція визнає це та заохочує держав-сторін застосовувати її положення до всіх жертв домашнього насильства, зокрема до чоловіків, дітей і літніх людей. ⁴⁴

31. Заборона дискримінації, закріплена в статті 4(3) Стамбульської конвенції, ⁴⁵ гарантує рівний захист усіх жертв (домашнього) насильства, незалежно від характеристик, які вони можуть мати. Право на недискримінацію є основоположним елементом, на якому ґрунтується вся міжнародна система захисту прав людини. ⁴⁶

³⁶ Стаття 3 (b) Стамбульської конвенції.

³⁷ Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції, пункт 41.

³⁸ ЄСПЛ, «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*), № 33401/02, рішення від 9 червня 2009 року.

³⁹ Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції, пункт 42.

⁴⁰ Там само, пункти 41–42.

⁴¹ Там само; Рада Європи, Запитання та відповіді, 7.

⁴² Див. статтю 3 (d) Стамбульської конвенції: визначення «насильства стосовно жінок за гендерною ознакою», статті 32–40 Стамбульської конвенції; Рада Європи, Запитання та відповіді, 5.

⁴³ Рада Європи, Запитання та відповіді, 5; Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції, пункти 41, 45.

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ «Стаття 4 – Основоположні права, рівність і недискримінація

3 – Виконання положень цієї Конвенції Сторонами, зокрема вжиття заходів для захисту прав жертв, забезпечується без дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: статі, гендеру, раси, кольору шкіри, мови, релігійних, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, належності до національної меншини, майнового стану, народження, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, віку, стану здоров'я, інвалідності, сімейного стану, статусу мігранта чи біженця або іншого статусу».

⁴⁶ Moeckli, Equality and Non-Discrimination, in: Moeckli/Shah/Sivakumaran, International Human Rights Law

Принцип недискримінації гарантує, що «кожна людина повинна мати всі права і всі свободи [...] без ніякого розрізнення [...]».⁴⁷ Воно передбачене у всіх основних правозахисних конвенціях, як-от у статті 2(1) і статті 26 МПГПП, статті 2(2) КЕСКП та статті 14 ЄКПЛ. Стамбульська конвенція передбачає захист від дискримінації на основі відкритого переліку критеріїв, як-от гендерна ідентичність і сексуальна орієнтація.⁴⁸ Застосовуючи положення Стамбульської конвенції без дискримінації за ознакою гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації, Конвенція визнає, що жертвою домашнього насильства може стати будь-хто. Крім того, Стамбульська конвенція гарантує, що кожна особа, незалежно від її сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності, захищена від домашнього насильства й має доступ до відповідної підтримки й захисту.

32. Стамбульська конвенція не встановлює нові стандарти, включаючи дві згадані вище ознаки, тобто гендерну ідентичність і сексуальну орієнтацію, у перелік заборонених розрізень. Вона радше *спирається на правових зобов'язаннях, що походять з інших юридичних документів*⁴⁹, як-от ЄКПЛ та її відповідна судова практика, CEDAW, МПГПП, КЕСКП і UNCAT.

33. Для прикладу, ЄСПЛ у своєму тлумаченні ЄКПЛ дозволяє заявникам, що потерпіли від дискримінації через свою сексуальну орієнтацію та/або гендерну ідентичність, стверджувати про порушення статті 14 ЄКПЛ у поєднанні з іншим матеріальними правами за ЄКПЛ.⁵⁰

34. Інші правозахисні органи також піднімали питання дискримінації, пов'язаної з сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю. Комітет CEDAW, для прикладу, видав дві *Загальні рекомендації*, у яких визнає, що дискримінація, від якої потерпають жінки «нерозривно пов'язана» з іншими чинниками, що впливають на жінок, такими як сексуальна орієнтація й гендерна ідентичність.⁵¹

35. Комітет з прав людини у свою чергу встановив, що посилення на *стать* у статті 2(1) і статті 26 МПГПП також означає сексуальну орієнтацію.⁵² Відповідно до своєї юриспруденції, Комітет з прав людини вважає, що держави-сторони повинні гарантувати, що всі особи на їх території користуються правами, закріпленими в МПГПП, а також мають рівний захист перед законом без розрізнення за будь-якими ознаками, у тому числі за сексуальною орієнтацією (стаття 2(1) і стаття 26 МПГПП).⁵³

36. КЕСКП ухвалив *Загальний коментар щодо недискримінації в економічних, соціальних і культурних правах*, у якому визнає, що здійснення особою прав за МПЕСКП не може бути обмежено на основі її сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності. КЕСКП явно визнає, що за статтею 2(2) МПЕСКП критерій «*інший статус*» включає сексуальну орієнтацію й гендерну ідентичність. Як наслідок, сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність особи належать до захищених підстав для дискримінації, закріпленої в статті 2(2) МПЕСКП.⁵⁴

37. Насамкінець, що стосується запровадження зобов'язань, передбачених UNCAT, держави-сторони повинні гарантувати, що UNCAT застосовується до всіх осіб, незалежно

(2018), 148, 152.

⁴⁷ Стаття 1 *Загальної декларації прав людини*.

⁴⁸ *Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції*, пункт 53.

⁴⁹ Рада Європи, Запитання та відповіді, 9.

⁵⁰ ЄСПЛ, «X та інші проти Австрії» (*X and Others v. Austria*) [ВП], № 19010/07, рішення від 19 лютого 2013 року; ЄСПЛ, «Таддеуччі та Маккол проти Італії» (*Taddeucci and McCall v. Italy*), № 51362/09, рішення від 30 червня 2016 року; ЄСПЛ, «Суса Гуча проти Португалії» (*Sousa Goucha v. Portugal*), № 70434/12, рішення від 22 березня 2016 року, пункт 27.

⁵¹ Комітет CEDAW, Загальна рекомендація № 27: Літні жінки та захист їхніх прав людини, 16 грудня 2010 року, пункт 13; Комітет CEDAW, Загальна рекомендація № 28: Основні зобов'язання держав-учасниць за статтею 2 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, 16 грудня 2010 року, пункт 18.

⁵² Комітет з прав людини, «Тунен проти Австралії» (*Toonen v. Australia*), 3 488/1992, 31 березня 1994 року, пункт 8.7.

⁵³ Комітет з прав людини, «X. проти Колумбії» (*X v. Colombia*), № 1361/2005, 13 січня 2001 року, пункт 7.2; Комітет з прав людини, «Янг проти Австралії» (*Young v. Australia*), № 941/2000, 29 червня 1999 року, пункт 10.2.

⁵⁴ КЕСКП, Загальний коментар № 20: стаття 2 (2) (Недискримінація в економічних, соціальних і культурних правах), 2 липня 2009 року, пункт 32.

IV. Міжнародні зобов'язання

38. Зобов'язання захищати всіх осіб від гендерно зумовленого насильства є наслідком ратифікації таких правозахисних договорів:

1. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод – ЄКПЛ (TIF⁵⁶: 1953);⁵⁷
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права – МПГПП (TIF: 1976);⁵⁸
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права – МПЕСКП (TIF: 1976);⁵⁹
4. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок – CEDAW (TIF: 1981);⁶⁰
5. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання – UNCAT (TIF: 1987).⁶¹

39. Передусім, нездатність захистити людину від домашнього насильства, а також запобігти гендерно зумовленому насильству щодо жінок може призвести до порушення права на життя чи права бути вільними від катувань і/або іншого жорстокого поводження, закріпленого в статтях 2 та 3 ЄКПЛ, а також у статтях 6 і 7 МПГПП.⁶²

40. Що стосується статей 2 та 3 ЄКПЛ, ЄСПЛ вирішив, що держави-члени можуть мати позитивне зобов'язання захищати осіб від позбавлення життя, а також жорстокого поводження, якщо ці акти вчинені приватною особою.⁶³ Крім того, держави-члени зобов'язані вживати належних заходів, щоб криміналізувати акти насильства та переслідування. Іншими словами, у випадку домашнього насильства держави-члени повинні вживати всіх (законодавчо передбачених) заходів для захисту (можливих) потерпілих осіб.⁶⁴ Якщо домашнє насильство ще не переросло в насильство, а проявляється в повторюваних погрозах до іншої особи, право відповідної особи на фізичну й психологічну недоторканість, закріплене в статті 8 ЄКПЛ, може бути порушено.⁶⁵ Унаслідок цього держави-члени можуть мати зобов'язання захищати осіб від такого втручання з боку третіх сторін.⁶⁶ Насамкінець ЄСПЛ визнав, що в державах-членах, де жертвами, які потерпають від домашнього насильства, переважно є жінки, домашнє насильство може вважатися гендерно зумовленим насильством, а відтак може становити порушення статті 14 ЄКПЛ у поєднанні зі статтями 2 та 3 ЄКПЛ.⁶⁷

41. Щоб відповідати статтям 6 і 7 МПГПП, держави-члени повинні захищати жінок від практики, що порушує їхнє право на життя та/або піддає їх жорстокому, нелюдському й такому, що принижує гідність, поводженню.⁶⁸ Тому держави-сторони повинні переслідувати й карати домашнє насильство й інші види насильства стосовно жінок. Крім того, Комітет з прав людини наголошує, що самого ухвалення заходів для захисту

⁵⁵ Конвенція проти катувань, Загальний коментар № 2: Імплементация статті 2 державами-сторонами, 24 січня 2008 року, пункт 21.

⁵⁶ TIF = Чинний договір.

⁵⁷ Рік ратифікації Вірменією: 2002.

⁵⁸ Рік ратифікації Вірменією: 1993.

⁵⁹ Рік ратифікації Вірменією: 1993.

⁶⁰ Рік ратифікації Вірменією: 1993.

⁶¹ Рік ратифікації Вірменією: 1993.

⁶² Joseph/Dipnall, Scope of Application, in: Moeckli/Shah/Sivakumaran, International Human Rights Law (2018), 115; ЄСПЛ, «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*), № 33401/02, рішення від 9 червня 2009; МПГПП, Загальний коментар № 28: стаття 3 (Рівноправність чоловіків і жінок), 29 березня 2000 року, пункти 10, 11.

⁶³ ЄСПЛ, «Осман проти Сполученого Королівства» (*Osman v. UK*), № 23452/94, рішення від 28 жовтня 1998, пункт 115; ЄСПЛ, справа «Z та інші проти Сполученого Королівства» (*Z and others v. UK*), № 29392/95, рішення від 10 травня 2001 року, пункт 73.

⁶⁴ Грабенвартер, Європейська конвенція з прав людини: коментарі (2014), стаття 3 ЄКПЛ, пункт 18.

⁶⁵ Грабенвартер, Європейська конвенція з прав людини: коментарі (2014), стаття 8 ЄКПЛ, пункт 74.

⁶⁶ ЄСПЛ, «А. проти Хорватії» (*A v. Croatia*), № 55164/08, рішення від 14 жовтня 2010 року, пункт 57.

⁶⁷ ЄСПЛ, «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*), № 33401/02, рішення від 9 червня 2009 року, пункт 198 і наступні.

⁶⁸ МПГПП, Загальний коментар 28: стаття 3 (Рівноправність чоловіків і жінок), 29 березня 2000 року, пункти 8, 10, 11; МПГПП, Загальний коментар 20: стаття 7 (Заборона катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність поводження чи покарання), 10 березня 1992 року, пункт 13.

жінок недостатньо для дотримання МПГПП. Зобов'язання за МПГПП поширюється на впровадження заходів для досягнення ефективного й рівного розширення прав і можливостей жінок.⁶⁹

42. Як зазначено вище (див. пункт III.B), Комітет CEDAW тлумачить гендерно зумовлене насильство як форму дискримінації щодо жінок, яка заборонена за статтею 1 CEDAW.⁷⁰ Як наслідок, насильство, яке *«спрямоване проти жінки, оскільки вона жінка, або непропорційно зачіпає жінок»*, порушує не лише право на життя жінок та їхнє право не піддаватися жорстокому, нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню, але й статтю 1 CEDAW.⁷¹ Комітет CEDAW далі встановив, що заборона гендерно зумовленого насильства (стаття 1 CEDAW), а також заборона дискримінації щодо жінок у сімейних відносинах (стаття 16 CEDAW) призводить до позитивних зобов'язань держави захищати жінок від домашнього насильства.⁷² Тому зобов'язання держав-сторін у зв'язку з домашнім і гендерно зумовленим насильством у цілому має передбачати певні заходи, закріплені в статті 2 CEDAW.⁷³ Відповідно держави зобов'язані ухвалити законодавство, що забороняє та криміналізує всі форми гендерно зумовленого насильства стосовно жінок, гарантувати доступ до медичних і консультаційних послуг для жінок-жертв, а також створити програми підвищення обізнаності з метою сприяння розумінню гендерно зумовленого насильства щодо жінок.⁷⁴

43. КЕСКП визнає, що гендерно зумовлене насильство *є формою дискримінації, що перешкоджає здатності здійснювати права та свободи, зокрема економічні, соціальні та культурні права на основі рівноправності*.⁷⁵ Як наслідок, підхід, вибраний КЕСКП, до зобов'язання держав-сторін запобігати насильству стосовно жінок аналогічний підходу ЄСПЛ, Комітету з прав людини та комітету CEDAW. КЕСКП наголошує на потребі впровадження належних заходів для запобігання, розслідування, покарання й компенсації за акти насильства щодо жінок із боку приватних суб'єктів.⁷⁶ Крім того, КЕСКП підкреслює той факт, що домашнє насильство насамперед зачіпає жінок і викликає зобов'язання за статтею 10(1) МПЕСКП (права родини) у поєднанні зі статтею 3 МПЕСКП (рівні права чоловіків і жінок).⁷⁷ Ці питання захисту включають впровадження конкретного правопорушення у зв'язку з домашнім насильством, а також створення кризових центрів чи притулків для жертв, а також проведення кампаній із підвищення обізнаності.⁷⁸

44. Насамкінець, UNCAT наголошує, що держави-сторони повинні приділяти особливу увагу захисту маргіналізованих груп чи осіб під час впровадження основних зобов'язань за UNCAT, у тому числі запобігати катуванням і жорстокому поводженню.⁷⁹ Через свою статтю жінки та дівчата особливо вразливі до катувань і жорстокого поводження.⁸⁰ Комітет проти катувань зазначає, що однією із ситуацій, у яких жінки перебувають під загрозою, є насильство з боку приватних суб'єктів у їх домівках. Тому нездатність держав-сторін запобігати, розслідувати, переслідувати та карати приватних суб'єктів у випадку гендерно зумовленого насильства, як-от домашнього насильства, порушує положення UNCAT.⁸¹

⁶⁹ МПГПП, Загальний коментар 28: стаття 3 (Рівноправність чоловіків і жінок), 29 березня 2000 року, пункт 3.

⁷⁰ Комітет CEDAW, Загальна рекомендація № 19: Насильство щодо жінок (1992), пункт 7; Комітет CEDAW, Загальна рекомендація № 35: Гендерно зумовлене насильство щодо жінок, що є оновленням рекомендації № 19, 26 липня 2017 року, пункт 1.

⁷¹ Комітет CEDAW, Загальна рекомендація № 19: Насильство щодо жінок (1992), пункт 7.

⁷² Комітет CEDAW, Загальна рекомендація № 35: Гендерно зумовлене насильство щодо жінок, що є оновленням рекомендації № 19, 26 липня 2017 року, пункт 16; Otto, Women's Rights, у виданні: Moeckli/Shah/Sivakumaran, International Human Rights Law (2018), 319.

⁷³ Комітет CEDAW, Загальна рекомендація № 35: Гендерно зумовлене насильство щодо жінок, що є оновленням рекомендації № 19, 26 липня 2017 року, пункт 21.

⁷⁴ Там само, пункти 26, 29, 30.

⁷⁵ КЕСКП, Загальний коментар № 16: стаття 3 (Рівноправність чоловіків і жінок у здійсненні всіх економічних, соціальних і культурних прав), 11 серпня 2005 року, пункт 27.

⁷⁶ Там само.

⁷⁷ Там само. Saul/Kinley/Mowbray, The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Commentary, Cases and Materials (2014), Article 10 ICESCR, 733–734.

⁷⁸ Saul/Kinley/Mowbray, The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Commentary, Cases and Materials (2014), Article 10 ICESCR, 734–735.

⁷⁹ Конвенція проти катувань, Загальний коментар № 2: Імплементация статті 2 державами-сторонами, 24 січня 2008 року, пункт 21.

⁸⁰ Там само, пункт 22.

⁸¹ Там само, пункт 18.

45. Додатковою цінністю Стамбульської конвенції в цій добірці важливих міжнародних документів є те, що це перший європейський документ, який комплексно охоплює насильство стосовно жінок і домашнє насильство. Вона запроваджує нові положення, що вимагають певної інституційної структури (зокрема, національних органів координування, збору даних і дослідження, залучення НУО й міжвідомчого співробітництва), і передбачає конкретні заходи запобігання (від освіти, підготовки фахівців до участі приватного сектору та ЗМІ); заходів захисту (від загальних до спеціалізованих послуг, послуг для дітей-свідків, інформації для жертв) і згідно з матеріальним правом – цивільних, адміністративних і кримінально-правових заходів, а також процесуальних гарантій для жертв. Це також перший європейський документ, що явно пов'язує ці явища зі шкідливими гендерними стереотипами. Насамкінець, вона встановлює новий міжнародний орган (ГРЕВІО – див. розділ V.D нижче) для моніторингу реалізації таких заходів.⁸² На додаток до висловлення нормативної прихильності цінностям, які захищає цей документ, ратифікація Стамбульської конвенції також передбачає зобов'язання держав-сторін реалізовувати певні нові заходи та піддає держави моніторинговій процедурі ГРЕВІО. Саме ці нові елементи були предметом обговорень, пов'язаних зі Стамбульською конвенцією.

V. Оцінка

A. Стамбульська конвенція: чи потрібна вона Вірменії?

46. Іноді стверджують, що Стамбульська конвенція насправді не потрібна, через такі причини:

- a. проблеми, якої вона стосується, не існує у відповідній країні;
- b. проблему вже достатньо охоплено наявними міжнародними юридичними документами;
- c. у відповідній країні вже існує достатня національна (законодавча) база для боротьби з усіма формами насильства стосовно жінок.

47. Варто відразу наголосити, що жоден із цих аргументів не є конституційною перешкодою. Вони стосуються не *можливості* ратифікації Стамбульської конвенції, а радше *бажання* зробити це.

48. *Перше твердження* має насамперед фактичний характер. Стамбульська конвенція має на меті запобігати, переслідувати й викорінювати всі форми насильства стосовно жінок, зокрема домашнє насильство, яке непропорційно впливає на жінок, а також сприяти викоріненню всіх форм дискримінації щодо жінок і сприяти суттєвій рівності між чоловіками та жінками.

49. Домашнє насильство – широко розповсюджене явище. Одне з найбільш комплексних досліджень було проведено в Європі Агентством з фундаментальних прав Європейського Союзу у 2014 році. Воно представило дані щодо серйозності, характеру й наслідків насильства стосовно жінок у всіх 28 державах-членах ЄС. Результат дослідження шокував. Одна з трьох жінок (33%) зазнавала фізичного та/або сексуального насильства з 15 років. Одна з п'яти жінок (18%) зазнавала переслідування, а кожна друга жінка (55 %) зіткнулася з однією чи кількома формами сексуальних домагань. Хоча ці цифри тривожні самі собою, вони насторожують ще більше, якщо враховувати, що жінки

⁸² Також див.: *Правовий висновок щодо Стамбульської конвенції. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (CETS No 210)* – обсяг зобов'язань <https://www.coe.int/en/web/dlapil/-/legal-opinion-on-istanbul-convention>. Стамбульська конвенція також згадується в доповіді ООН «Прогрес жінок світу у 2019-2020 роках», с. 185: «Найновішим і найсучаснішим юридично обов'язковим документом є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), яка набула чинності у 2014 році. Вона зобов'язує держав вживати заходів для запобігання та захисту жінок від усіх форм насильства стосовно жінок, переслідувати осіб, звинувачених у його вчиненні, і впроваджувати інтегровану політику запобігання НСЖ і реагування на нього». <https://www.unwomen.org/en/digital-library/progress-of-the-worlds-women>

загалом не повідомляють про це ні в поліцію, ні низці інших служб, які можуть надати підтримку, зокрема організаціям підтримки жертв. Хоча ця статистика не стосується Вірменії, існують причини вважати, що масштаби цього явища у Вірменії не будуть незначними.⁸³ У березні 2019 року ОБСЄ також підготувала нове дослідження (яке також не охоплює Вірменію), що підтверджує найтривожніші висновки щодо широких масштабів явища.⁸⁴

50. Як зазначив ЄСПЛ у справі «Опуз проти Туреччини»⁸⁵, [...] *проблема домашнього насильства [...] є загальною проблемою, що стосується всіх держав-членів і не завжди проявляється, оскільки часто відбувається в межах особистих відносин чи в тісному колі.*

51. *Друге твердження* стосується стверджуваної відсутності нових елементів, запроваджених Стамбульською конвенцією, при чому їх предмет уже було належно розглянуто в інших міжнародних правових документах. Як зазначено вище, дійсно існують різні правозахисні документи на міжнародному та регіональному рівнях, які ратифіковані Вірменією та стосуються деяких питань, охоплених Стамбульською конвенцією. Для прикладу, заборона дискримінації між жінками та чоловіками закріплена в загальних правозахисних документах (МПГПП – стаття 3, ЄКПЛ – стаття 14 і Протокол № 12) і опрацьована в галузевих правозахисних договорах (CEDAW). Ці документи також містять інші гарантії, які важливі для сприяння фактичній рівності та захисту людської гідності. Однак, як уже було зазначено, Стамбульська конвенція спирається на цих документах і зосереджується конкретно на насильстві стосовно жінок і домашньому насильстві, які явно не розглянуто в інших документах, а також забезпечує спеціальний механізм моніторингу. Тому Стамбульська конвенція становить додаткову цінність порівняно з попередніми ратифікованими міжнародними договорами в цій сфері.

52. *Третє твердження* полягає в тому, що Стамбульська конвенція не потрібна, оскільки у Вірменії вже є задовільна національна (законодавча) база для боротьби з усіма формами насильства стосовно жінок. На думку Венеційської комісії, наявність надійної внутрішньої інфраструктури для захисту прав людини не зменшує бажаність зовнішнього контролю. Ці елементи доповнюють, а не суперечать один одному. Очевидно, що захист прав людини має відбуватися насамперед у межах національного правового режиму. Саме кожна окрема держава має оцінити, у світлі фактичних даних⁸⁶, якими є засоби усунення цього явища на національному рівні. Утім це не означає, що додатковий зовнішній нагляд на основі міжнародних документів має вважатися зайвим: (а) ратифікація міжнародного документа має символічне значення (органи державної влади надсилають сильний сигнал про те, що вони серйозно налаштовані захищати основні права громадян/боротися з певним явищем у суспільстві; (б) міжнародний рівень може передбачати платформу, на якій можна ділитися доброю практикою та підходами національних органів влади до усунення насильства стосовно жінок і домашнього насильства, обговорювати стверджувані недоліки на національному рівні й активно сприяти визначенню спільних підходів для заходів на міжнародному рівні; (в) міжнародний документ може передбачати додаткові гарантії порівняно з національною системою.

53. Підсумовуючи, що стосується того, чи існує фактична потреба в ратифікації Стамбульської конвенції, Венеційська комісія наголошує, що питання не в сумісності з Конституцією Вірменії, а в бажанні/можливості. Завдання Венеційської комісії не полягало в наданні вичерпного аналізу ситуації у Вірменії та національного

⁸³ Для прикладу, див.: Глобальна база даних щодо насильства стосовно жінок (<http://evaw-global-database.unwomen.org/en/countries/asia/armenia>) і Human Rights Watch 2018 (<https://www.hrw.org/news/2018/01/12/armenia-little-protection-aid-domestic-violence-survivors>); 2016 Підсумкові висновки CEDAW щодо об'єднаних п'ятого та шостого періодичних звітів стосовно Вірменії (<https://www.refworld.org/docid/583863b34.html>); Аналіз прогалін у кримінальному законодавстві Вірменії у світлі стандартів, встановлених Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (<https://rm.coe.int/gap-analysis-armenian-law-eng/168075bac2>).

⁸⁴ <https://www.osce.org/secretariat/413237>

⁸⁵ ЄСПЛ, 9 червня 2009 року, «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*), заява № 33401/02, пункт 132.

⁸⁶ Для прикладу, див.: Європейська обсерваторія з питань феміциду, започатковану Мальтійським університетом у 2019 році (онлайн на вебсайті <https://www.um.edu.mt/research/femicide>).

законодавства й практики Вірменії. Оцінювання ситуації мають здійснити вірменські органи влади з урахуванням експертних звітів, таких як *Підсумкові висновки CEDAW до об'єднаних п'ятого та шостого періодичних звітів щодо Вірменії*⁸⁷ і Звіт Ради Європи за 2017 рік щодо аналізу прогалин у вірменському кримінальному праві у світлі стандартів, встановлених Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами.⁸⁸

В. Стамбульська конвенція: чи містить вона проблемні терміни та поняття?

54. Стамбульська конвенція використовує певні терміни та поняття, що відповідно до деяких висновків, можуть суперечити термінам і поняттям, закріпленим у національних конституціях. Це передусім стосується *гендеру*, *гендерної ідентичності*, *сім'ї*, *шлюбу* та *сексуальної орієнтації*.

55. Термін *гендер*, який використовується в Стамбульській конвенції, уже використовувався іншим попереднім договором, що стосується насильства стосовно жінок (Конвенція Belém do Pará від 1994 року), де наведено визначення насильства стосовно жінок, яке аналогічне визначенню в Стамбульській конвенції.

56. Стамбульська конвенція посилається на це поняття в різних випадках (разом 25 посилань). По-перше, вона містить визначення терміна *гендер* (див. вище, стаття 3(c)) і терміна гендерно зумовлене насильство (див. вище статтю 3(d)). По-друге, вона пропонує державам застосувати гендерно чутливий підхід у боротьбі з насильством стосовно жінок і домашнім насильством.

57. Стверджувалося, що впроваджуючи поняття *гендеру*, Стамбульська конвенція заперечує існування природних біологічних відмінностей між жінками та чоловіками.⁸⁹ Тому стаття 12(1) Стамбульської конвенції була б троянським конем так званої гендерної ідеології, що має на меті повністю змінити культуру держав і примусити їх заперечувати біологічні відмінності між чоловіками й жінками. Стамбульська конвенція начебто суперечила б національним конституціям, що визнають існування двох статей (чоловіків і жінок). Утім таке тлумачення не є виправданим.

58. Це може значною мірою впливати з плутанини між поняттями статі та гендеру чи радше з того факту, що багато мов не використовують різні слова на позначення цих двох різних понять. Однак дві автентичні мови Стамбульської конвенції – англійська та французька – розрізняють між *статтю* (*sex/sexe*) і *гендером* (*gender/genre*). Якщо перший термін стосується біологічної реальності, то другий, відповідно до цитованого вище визначення, стосується соціальних очікувань, пов'язаних із реальністю. «Соціальне» визначення жодним чином не має на меті замінити біологічне. Крім того, хоча Стамбульська конвенція містить визначення «гендеру», вона не вимагає від держав-сторін впроваджувати його у свій правовий режим. Вона радше служить для держав-сторін інструментом для тлумачення, кращого розуміння й відтак застосування положень Стамбульської конвенції.

59. Як викладено в Пояснювальній доповіді до Стамбульської конвенції, «мета цього положення полягає в тому, щоб знайти шлях до серця й розуму тих, хто своєю поведінкою не сприяє подоланню форм насильства, охоплених цією Конвенцією».⁹⁰ Тому це положення спрямоване проти тих гендерних стереотипів і упереджень, які стимулюють і плекають насильство стосовно жінок, наприклад ідею про те, що жінки гірші, ніж чоловіки, а тому їх потрібно повчати через побиття. Вибір заходів, необхідних для зміни таких шкідливих стереотипів, залишається за окремими державами.

60. Стамбульська конвенція не передбачає, що всі види насильства стосовно жінок, а тим більше всі види насильства, є гендерно зумовленими. Вона передбачає, що соціальні очікування щодо того, що мають (або не мають) робити чоловіки та жінки у

⁸⁷ <https://www.refworld.org/docid/583863b34.html>

⁸⁸ <https://rm.coe.int/gap-analysis-armenian-law-eng/168075bac2>

⁸⁹ Для прикладу, див.: Roxana Stanciu, Gender is not a social construct, even if the Istanbul Convention says so, *European Dignity Watch*, 8 червня 2018 року.

⁹⁰ Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції, пункт 85.

своєму житті, також є серед джерел насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Через те, що в Преамбулі до Стамбульської конвенції описано як *«історично нерівне співвідношення сил між жінками та чоловіками, яке призвело до домінування над жінками та дискримінації жінок чоловіками та до недопущення повноцінної емансипації жінок»* (пункт 9), жінки особливо вразливі до насильства, оскільки насильство стосовно жінок, особливо в умовах сім'ї, традиційно вважалось соціально прийнятним. Для прикладу, закони, що дозволяють чи навіть вимагають від чоловіків «дисциплінувати» своїх дружин, зокрема роблячи це за допомогою фізичного насильства, були історично чинними в більшості країн світу й були скасовані відносно недавно.⁹¹ Аналогічно злочини в ім'я так званої «честі», коли член родини вбиває, травмує чи іншим чином завдає шкоди своєму родичу, який начебто осоромив або зганьбив родину, у більшості випадків спрямовані проти жінок.⁹²

61. Більша терпимість до насильства стосовно жінок, особливо в умовах сім'ї, відобразила той факт, що в більшості традиційних суспільств жінки вважалися гіршими, ніж чоловіки. Їм було заборонено брати участь у багатьох сферах громадського життя й обмежували їх діяльність домашнім колом. А їхні родичі чоловічої статі чи інші члени суспільства чоловічої статі мали показувати їм їхнє місце. За минуле століття цей суворий гендерний розподіл було значно подолано в державах-членах Ради Європи, правові режими яких зараз вважають чоловіків і жінок юридично рівними (наприклад, стаття 30 Конституції Вірменії). Утім кривдники, що вчиняють насильство стосовно жінок, особливо домашнє насильство, досі можуть дотримуватися гендерних шаблонів, успадкованих із минулого, чи отримувати вигоду від середовища, у якому ці шаблони досі не повністю подолано.

62. Відображаючи цю ситуацію, Стамбульська конвенція визнає, що хоча насильство стосовно жінок викликане багатьма причинами, воно має структурний характер, оскільки часто пов'язане з дискримінацією щодо жінок і їхнім юридично відмінним і гіршим становищем у суспільстві. Тому конвенція заохочує держав не ігнорувати цей аспект і дотримуватися гендерно чутливих поглядів. Вона також заохочує держав усувати структурні причини насильства стосовно жінок, вживаючи *«необхідних заходів для заохочення змін у соціальних і культурних моделях поведінки жінок та чоловіків із метою викорінення упереджень, звичаїв, традицій та всіх інших практик, які ґрунтуються на ідеї неповноцінності жінок або на стереотипних ролях жінок та чоловіків»* (стаття 12(1)).

63. У Конституції Вірменії не згадано про гендер. Однак вона гарантує рівноправність чоловіків і жінок (стаття 30) і передбачає *сприяння фактичній рівності між жінками та чоловіками* (стаття 86(4)) як одну з цілей державної політики. Викорінення насильства стосовно жінок, зокрема гендерно зумовленого насильства, і сприяння заходам, спрямованим на досягнення цього, у тому числі заходам, що мають на меті змінити шкідливі гендерні стереотипи, повністю відповідає цій конституційній нормі.

64. Іншим начебто суперечливим поняттям є поняття *гендерної ідентичності*. Відповідно до найпоширеніших описів цього поняття, термін *«гендерна ідентичність»* можна вважати таким, що охоплює не лише окремих осіб, як-от транссексуальних осіб, які змінили стать, але також осіб, які вибирають інші засоби вираження свого гендеру.⁹³ До цієї категорії належать трансгендерні чи транссексуальні особи, особи, які носять одяг протилежної статі, та інші групи осіб, що не відповідають бінарним категоріям, які в суспільстві визначаються *«чоловічими»* або *«жіночими»*, і яких часто називають *«третьою статтю»*.⁹⁴ Однак у Стамбульській конвенції немає визначення терміна *гендерної ідентичності*, який з'являється лише раз, у статті 4(3), що закріплює поняття про недискримінацію, де зазначено, що *«виконання положень цієї Конвенції*

⁹¹ J. C. Campbell, Beating of wives: a cross-cultural perspective, *Victimology*, том 10, 1985, с. 174–85; David Peterson, Wife Beating: An American Tradition, *The Journal of Interdisciplinary History*, том 23, 1992, с. 97–118; Lorna McLean, Deserving Wives and Drunken Husbands: Wife Beating, Marital Conduct, and the Law in Ontario, 1850–1910, *Histoire sociale/Social History*, том 35, 2002, с. 59–81.

⁹² Див.: Hossein, Sara, Welchman, Lynn (eds), *'Honour': Crimes, Paradigms and Violence Against Women*, Zed Books, 2005.

⁹³ Агентство Європейського Союзу з фундаментальних прав і Посібник Ради Європи з європейського недискримінаційного права (2018), 171.

⁹⁴ Там само; *Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції*, (2011), пункт 53.

Сторонами, зокрема вжиття заходів для захисту прав жертв, забезпечується без дискримінації за будь-якою ознакою, як-от /.../ гендерної ідентичності /.../» У Пояснювальній доповіді до Стамбульської конвенції чітко роз'яснено, що *гендерна ідентичність* у цьому контексті стосується ситуації, у якій «гендер /осіб/, до якого вони себе відносять, не збігається зі статтю, яку їм записали від народження».⁹⁵

65. Важливо зазначити, що Стамбульська конвенція не вимагає від держав-сторін вживати заходів для визнання цих різних категорій осіб чи надання їм особливого правового статусу. Вона просто підтверджує, що гендерна ідентичність належить до заборонених підстав для дискримінації поряд зі статтю, гендером, расою, кольором шкіри, мовою, релігією, політичними чи іншими поглядами, національним або соціальним походженням, приналежністю до національної меншини, майновим статусом, статусом під час народження, сексуальною орієнтацією, віком, станом здоров'я, інвалідністю, сімейним станом, статусом мігранта чи біженця, іншим статусом. Це означає, що особі не може бути відмовлено в захисті від насильства чи статусі жертви, а також у правах, що випливають із цього статусу чи його або її гендерної ідентичності. Небінарні, трансгендерні, транссексуальні й інші особи мають ті самі права у зв'язку з цим, що й усі інші особи (не більше й не менше прав).

66. Ця норма видається цілком сумісною з Конституцією Вірменії. Вона підтверджує, що, як зазначено в статті 28 Конституції: *кожен має бути рівним перед законом*, і що на підставі статті 29 Конституції *будь-яка дискримінація за ознакою статі, раси, кольору шкіри, етнічного чи соціального походження, генетичних ознак, мови, релігії, світогляду, політичних та інших поглядів, приналежності до національної меншини, майнового статусу, статусу під час народження, інвалідності, віку чи інших особистих або соціальних обставин, має бути заборонена*. Хоча гендерну ідентичність явно не згадано серед заборонених підстав, Конституційний суд Вірменії міг обґрунтовано вважати, що вона підпадає під категорію «інші особисті обставини». Важко побачити, як можна вважати неконституційною заборону дискримінації за ознакою гендерної ідентичності у сфері захисту від насильства та, можливо, у практично всіх інших сферах. Значно легше зрозуміти, як це може бути в протилежній ситуації (якщо захист від насильства не надається певним особам через їхню гендерну ідентичність).

67. Одним з основних понять, що стосуються Стамбульської конвенції, яке призвело до суперечностей, є поняття *сім'ї*. Стамбульська конвенція начебто містить визначення партнерських стосунків, які можуть бути несумісні з визначеннями, що містяться в певних національних конституціях.⁹⁶ Однак Стамбульська конвенція не містить жодного визначення родини, партнера чи одностатевих стосунків, а також не сприяє жодній конкретній формі таких стосунків (див. розділ С нижче).

68. Поняття родини у Вірменії розглянуто в статті 16 Конституції, яка вважає захист сім'ї основним елементом конституційного порядку: *Сім'я, як природна й основна одиниця суспільства, основа збереження й розмноження населення, а також материнства та дитинства, має перебувати під особливим захистом і опікою держави*.

69. Поняття сім'ї тісно пов'язане з поняттям *шлюбу*. У Вірменії свободу одружуватися викладено в статті 35 Конституції:

1. Жінка та чоловік, які досягли шлюбного віку, повинні мати право одружуватися та створювати сім'ю за власною волею. Шлюбний вік та процедура одруження та розлучення мають бути передбачені законом.
2. Жінка та чоловік мають право на рівні права у зв'язку з шлюбом, у шлюбі та у зв'язку з розлученням.
3. Свобода одружуватися може бути обмежена лише законом із метою захисту

⁹⁵ Там само.

⁹⁶ Це був один з аргументів, які використовувалися для припинення процесу ратифікації Стамбульської конвенції в Словаччині, див.: *Istanbulský dohovor rozpútal v parlamente diskusiu, poslanci sa v názoroch rozchádzajú*, *WebNoviny*, 28. marca 2019.

здоров'я та моралі⁹⁷.

70. Це означає, що стаття 35 Конституції Вірменії передбачає, що шлюб є союзом між чоловіком і жінкою, які досягнули шлюбного віку. Вони повинні мати право створити родину, яка, відповідно до статті 16 Конституції Вірменії, *має перебувати під особливим захистом і опікою держави*. Це означає, що поточна Конституція Вірменії не дозволяє одностатеві шлюби.

71. Стамбульська конвенція згадує шлюб лише в контексті примусового шлюбу (стаття 37). Вона не створює для держав-сторін зобов'язання легалізувати одностатеві шлюби (див. розділ С нижче) чи ухвалювати будь-які заходи щодо осіб, які належать до ЛГБТ-спільноти (крім їх виключення у зв'язку із захистом, який Конвенція передбачає для жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства). Тому Стамбульська конвенція жодним чином не суперечить національним конституціям, які визначають шлюб як союз між жінкою та чоловіком, як у випадку Вірменії вище.

72. Інше поняття, що породило суперечливості – поняття *сексуальної орієнтації*. Цей термін можна розглядати як такий, що стосується осіб, які є членами сексуальної меншини, таких як лесбійок, геїв, бісексуалів і транссексуалів (ЛГБТ), а також осіб, які вважають себе гетеросексуальними.⁹⁸

73. Потрібно роз'яснити, що якщо договір (чи будь-який інший юридичний текст) не суперечить існуванню відповідно до національного законодавства в деяких державах певного права чи вимоги

– це не означає *саме собою*, що договір передбачає позитивне зобов'язання для держав, які не визнають існування такого юридичного права, активно запроваджувати це поняття у власному національному правовому режимі. У зв'язку з цим прикладом може служити рішення ЄСПЛ у справі

«Прітті проти Сполученого Королівства» (Pretty v. the United Kingdom).⁹⁹ Заявниця була паралізована й мала серйозну стадію хвороби рухових нейронів. Вона стверджувала, що загальна заборона на евтаназію згідно з англійським законодавством порушувала її право на життя. Суд встановив, що *не був переконаний у тому, що право на життя, гарантоване статтею 2, [можна] тлумачити як таке, що має негативний аспект, а статтю 2 [не можна] без спотворення формулювань тлумачити як таку, що надає діаметрально протилежне право, зокрема право померти, і що жодне право померти від рук третьої особи чи за допомогою державного органа [не можна] вивести зі статті 2 Конвенції*. ЄСПЛ не сказав, що національні правові системи, які визнають евтаназію, суперечать вимогам Конвенції. Він постановив, що не можна застосовувати ЄСПЛ для накладання позитивного зобов'язання на держави, які не визнали поняття евтаназії, щодо впровадження такого поняття у свої правові системи.

74. За визначенням текст договору має застосовуватися до різних, дуже розмаїтих правових систем. Тому під час переговорів щодо такого договору автори часто вибиратимуть таке формулювання, щоб дозволити застосовувати його в різних правових системах. Для прикладу, Стамбульська конвенція однаково застосовується в країнах, які юридично визнають, і в тих, які не визнають одностатеві шлюби та/чи всиновлення дітей гомосексуальними особами. Стамбульська конвенція не суперечить таким правовим системам, але це не означає, що вона закликає держав-сторін, які не прийняли такі поняття, впроваджувати їх у власному національному правовому режимі.

С. Стамбульська конвенція: чи вимагає вона конкретних законодавчих змін?

75. Крім того, що вона містить проблемні терміни та поняття, стверджують, що Стамбульська конвенція вимагає певних законодавчих змін, які можуть суперечити національним конституціям. Основні зміни, передбачені в цьому контексті, стосуються *одностатевих шлюбів, освіти й повідомлення з боку фахівців*.

⁹⁷ <https://www.president.am/en/constitution-2015/>

⁹⁸ O'Flaherty, *Sexual Orientation and Gender Identity*, у виданні: Moeckli/Shah/Sivakumaran, *International Human Rights Law* (2018), 298; European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, *Handbook on European non-discriminatory law* (2018), 176.

⁹⁹ ЄСПЛ, заява № 2346/02, 29 квітня 2002 року.

76. Щодо питання *одностатевих шлюбів*, яке обговорювалося в розділі В вище, варто додати, що неодноразово стверджувалося, що ратифікація Стамбульської конвенції призвела б до легалізації одностатевих шлюбів. Цей аргумент відіграв роль у відхиленні пропозиції уряду щодо ратифікації Стамбульської конвенції в Словаччині; він також був доволі помітним у публічних дебатах в інших країнах.¹⁰⁰ Неясно, на якому правовому положенні це ґрунтується, оскільки Стамбульська конвенція взагалі не стосується гомосексуальних осіб, сексуальна орієнтація згадується лише в положенні про недискримінацію (стаття 4(3)), а шлюб згадано у зв'язку з примусовим шлюбом (стаття 37).

77. Як зазначено в пункті В вище, для держав-сторін Стамбульської конвенції немає зобов'язання легалізувати одностатеві шлюби, а відтак вона не суперечить Конституції Вірменії.

78. У зв'язку з цим Венеційська комісія додає, що питання одностатевих шлюбів неодноразово розглядав Європейський суд з прав людини. Суд наголосив на думці про те, що *хоча інститут шлюбу зазнав суттєвих соціальних змін із часу ухвалення Конвенції, /.../ щодо одностатевих шлюбів у Європі немає консенсусу*.¹⁰¹ Це питання залишається предметом національних законів Договірних сторін.¹⁰² Стамбульська конвенція не змінює цю ситуацію.

79. Венеційська комісія також звертає увагу на рішення Конституційного суду Вірменії від 22 лютого 2002 року щодо ратифікації ЄКПЛ:

1. Зобов'язання, проголошені в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаній 4 листопада 1950 року в Римі, у Протоколі до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаному 20 березня 1952 року в Парижі, у Протоколі № 4, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї, у редакції Протоколу № 11, підписаному 16 вересня 1963 року в Страсбурзі, у Протоколі № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаному 22 листопада 1984 року, відповідають Конституції Республіки Вірменія.

*2. Відповідно до пункту 2 статті 102, це Рішення остаточне й не підлягає перегляду, воно набуває чинності після публікації.*¹⁰³ [виділено автором]

Це актуально і сьогодні.

80. Що стосується *освіти* у Вірменії, *право й обов'язок /батьків/ піклуватися про /.../ освіту своїх дітей* закріплене в статті 36(1) Конституції¹⁰⁴, а право на освіту передбачене статтею 38 Конституції¹⁰⁵. Ці права й обов'язки вірменських батьків, що стосуються освіти їхніх дітей, роз'яснено й підсилено низкою міжнародних документів, що вимагають, щоб батьки мали право вибирати релігійну й моральну освіту для своїх

¹⁰⁰ Jan Čulík, Top official of the Catholic Church in Czechia rails against a convention guaranteeing women's human rights, *Britské listy*, 6 жовтня 2018 року

¹⁰¹ ЄСПЛ, «Шальк і Кофр проти Австрії» (*Schalk and Kopf v. Austria*), заява № 30141/04, 24 червня 2010 року, пункт 58.

¹⁰² ЄСПЛ, «Шапін і Шарпантьє проти Франції» (*Chapin et Charpentier v. France*), заява №. 40183/07, 9 червня 2016 року, пункт 36.

¹⁰³ Рішення CCD – 350 Конституційного суду Республіки Вірменія від 22 лютого 2002 року: у справі щодо рішення про відповідність Конституції Республіки Вірменія зобов'язань, зазначених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаній 4 листопада 1950 року в Римі, у Протоколі до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаному 20 березня 1952 року в Парижі, у Протоколі № 4, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї, у редакції Протоколу № 11, підписаному 16 вересня 1963 року в Страсбурзі, у Протоколі № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаному 22 листопада 1984 року.

¹⁰⁴ *Стаття 36. Права й обов'язки батьків*

1. Батьки повинні мати право й обов'язок піклуватися про виховання, освіту, здоров'я та всебічний і гармонійний розвиток їхніх дітей.

¹⁰⁵ *Стаття 38. Право на освіту*

1. Кожен повинен мати право на освіту. Програми та тривалість обов'язкової освіти має бути передбачено законом. Середня освіта в державних навчальних закладах є безкоштовною.

2. Кожен має право, у передбачених законом випадках, отримувати безкоштовну освіту у державних вищих та інших навчальних закладах професійної освіти на підставі конкурсу.

3. Заклади вищої освіти в межах, передбачених законом, мають право на самоврядування, зокрема на академічну та дослідницьку свободу.

дітей за своєю совістю.¹⁰⁶

81. Про освіту йде мова в статті 14 Стамбульської конвенції, яка передбачає, що *«Сторони здійснюють, де це доречно, необхідні кроки для включення адаптованого до рівня розвитку учнів навчального матеріалу з таких питань, як рівність між жінками та чоловіками, нестереотипні гендерні ролі, взаємна повага, вирішення конфліктів у міжособистісних стосунках без застосування насильства, насильство стосовно жінок за гендерною ознакою та право на особисту цілісність, у формальні навчальні плани на всіх рівнях навчання»*. (пункт 1) Це положення начебто викликало страхи щодо права батьків навчати своїх дітей відповідно до власних переконань, а також зобов'язання держав включати курси про гендерну рівність і сексуальну орієнтацію в шкільні навчальні програми.

82. Варто підкреслити, що стаття 14 Стамбульської конвенції не втручається в право батьків виховувати своїх дітей відповідно до власних переконань. Насправді це питання перебуває поза сферою дії Стамбульської конвенції. Стаття 14 цієї Конвенції просто вимагає від держав-сторін, коли це здається доречним, включати в шкільні навчальні плани навчальні матеріали щодо питань, згаданих у положенні. Вона робить це, відображаючи той факт, що, як зазначалося, насильство стосовно жінок і домашнє насильство часто породжені шкідливими гендерними стереотипами й упередженнями, які є частиною світогляду людей, їх переконань і поведінкових схем, а також, що світогляд, переконання й поведінкові схеми *«формуються на дуже ранніх етапах життя»*.¹⁰⁷

83. У своєму Законі про освіту¹⁰⁸ Вірменія проголошує гуманітарний характер освіти, пріоритетність універсальних цінностей, людського життя та здоров'я, вільний і повноцінний розвиток особи, сприяння громадській свідомості, національній гідності, патріотизму, законність і екологічний світогляд (стаття 5(1)) як одні з основних принципів державної політики у сфері освіти. Це вказує на те, що хоча освіта підпорядковується *принципу демократії* (стаття 5(3) Закону про освіту), вона має ґрунтуватися на цінностях, на які спирається конституційний порядок країни. До таких цінностей належать людська гідність, повага до прав людини й основні свободи та рівноправність усіх громадян, зокрема рівноправність чоловіків і жінок (статті 3, 28 та 30 Конституції Вірменії).

84. Стаття 14 Стамбульської конвенції не визначає жодного конкретного способу, яким варто здійснювати освіту, що стосується питань, які охоплюються Стамбульською конвенцією. Насправді вираз *«де це доречно»* в положенні вказує на те, що Стамбульська конвенція передбачає цю можливість для держав-сторін не лише у зв'язку зі способом надання освіти, а й її обсягу. Держави-сторони можуть самостійно *«вирішувати, за якою методикою та на які вікові категорії учнів будуть розраховані такі матеріали»*¹⁰⁹, і чи вони вважають доречним узагалі мати такі навчальні матеріали.

85. Венеційська комісія дійшла висновку, що оскільки цінності, які пропагує Стамбульська конвенція, відповідають конституційним цінностям Вірменії, а держави-сторони мають значну свободу розсуду вирішувати, як (якою мірою та в який спосіб) забезпечувати освіту свого населення про питання, які охоплює Стамбульська конвенція, видається, що між статтею 14 Стамбульської конвенції та Конституцією Вірменії немає суперечності.

86. Повідомлення з боку фахівців, про яке йде мова в статті 28 Стамбульської конвенції, яке передбачає, що: *«Сторони вживають необхідних заходів для забезпечення того, щоб правила конфіденційності, які покладаються національним законодавством на певних спеціалістів, не становили перешкоди стосовно можливості, за певних умов, їхнього повідомлення компетентним організаціям або органам, якщо в них є обґрунтовані підстави вважати, що вчинено тяжкий акт насильства, який підпадає під*

¹⁰⁶ Kelly, James P., "Human Rights Education, Religion, and Parental Choice in Education," *Engage* (1 травня 2005 року).

¹⁰⁷ Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції, пункт 94.

¹⁰⁸ Закон Республіки Вірменія про освіту, ухвалений Національними зборами 14 квітня 1999 року.

¹⁰⁹ Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції, пункт 95

сферу застосування цієї Конвенції, або що очікуються подальші тяжкі акти насильства». У деяких країнах це положення викликало страхи серед певних професійних груп, зокрема адвокатських організацій,¹¹⁰ щодо того, що це може призвести до скасування професійної конфіденційності та запровадження в національному законодавстві обов'язку повідомляти. У Вірменії конфіденційність спілкування в загальному розумінні забезпечується статтею 33 Конституції, а правила, пов'язані з певними професіями, містяться у звичайному законодавстві та кодексах професійної етики.

87. Утім таке тлумачення не є виправданим. Основна мета статті 28 Стамбульської конвенції полягає в тому, щоб не спонукати держав відмовитися від професійної конфіденційності, а щоб заохотити їх відкрити шлях для певних фахівців, насамперед у сфері охорони здоров'я, щоб ті могли повідомляти про підозри в серйозних актах насильства стосовно жінок чи домашнього насильства без ризику бути покараними за порушення конфіденційності. Аналогічно до статті 14, стаття 28 Стамбульської конвенції залишає на розсуд держав-сторін вирішувати, які заходи вживати й за яких «певних умов» уможливити повідомлення з боку фахівців. Важливо додати, що Пояснювальна доповідь роз'яснює, що Стамбульська конвенція не передбачає обов'язкового повідомлення;¹¹¹ *«Їм лише надається така можливість без ризику порушити вимоги щодо конфіденційності»*.¹¹² Тому Стамбульська конвенція не вимагає від держав-сторін ухвалювати законодавчі акти в спосіб, що може вважатися несумісним із конституційними положеннями про конфіденційність спілкування.

D. Стамбульська конвенція: чи передбачає вона створення органу з надмірними повноваженнями?

88. Стамбульська конвенція вимагає від держав-сторін вживати заходів для реалізації політики, спрямованої на запобігання всім формам насильства стосовно жінок і домашнього насильства та боротьбу з цими явищами. Вона також спонукає держав-сторін співпрацювати в цій сфері одна з одною. Для моніторингу стану реалізації вона створює новий міжнародний орган – Група експертів з дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства (ГРЕВІО). Це експертний орган, що складається щонайменше з 10–15 членів, обраних Комітетом Сторін. Він розглядає національні звіти (опитувальники), подані державами-сторонами, і готує звіти та висновки. Цей орган також може ухвалювати загальні рекомендації. Згідно зі статтею 68(9) і 68(14), ГРЕВІО може організовувати візити в країни, під час яких її члени, а також інші члени делегації на підставі статті 66(7) користуються певними привілеями й імунітетом. Ці привілеї й імунітет перелічено в Додатку до Стамбульської конвенції.

- імунітет від особистого арешту або затримання та конфіскації їхнього особистого багажу, імунітет від юридичного процесу будь-якого виду стосовно слів, висловлених або написаних, та всіх дій, учинених ними в їхній офіційній якості;
- звільнення від будь-яких обмежень стосовно їхньої свободи пересування під час виїзду з їхньої країни проживання та повернення до неї, під час в'їзду до країни, у якій вони виконують свої функції, та виїзду з неї, а також від реєстрації як іноземця в країні, яку вони відвідують або через яку проїжджають під час виконання своїх функцій;
- у питанні митного та валютного контролю надаються такі самі можливості, які надаються представникам іноземних урядів під час тимчасового виконання ними своїх офіційних обов'язків;
- документи, пов'язані з оцінкою виконання Конвенції, є недоторканими.

89. Привілеї та імунітети надаються *«для забезпечення незалежного виконання їхніх функцій в інтересах ГРЕВІО, а не для їхньої особистої вигоди»* (пункт 6). «Імунітет від юридичного процесу стосовно слів, висловлених або написаних, та всіх дій, учинених ними під час виконання їхніх обов'язків, продовжує надаватися, незалежно від того, що

¹¹⁰ *Istanbulská úmluva vadí nejen církví, ale i advokátům. Bojí se prolomení mlčenlivosti, Aktuálně.cz*, 24 жовтня 2018 року.

¹¹¹ Деякі держави запровадили у своєму правовому режимі обов'язкове повідомлення, як у випадку Вірменії. Стаття 335 Кримінального кодексу Вірменії криміналізує неповідомлення про відомий серйозний чи особливо серйозний злочин, передбачаючи покарання строком до двох років ув'язнення.

¹¹² *Пояснювальна доповідь до Стамбульської конвенції*, пункт 147

відповідні особи більше не виконують таких обов'язків».

90. Повноваження ГРЕВІО й особливо привілеї та імунітети, що надаються її членам, іноді критикували як *фактичне* передання національного суверенітету зовнішньому невиборному органу.¹¹³ Утім для такої оцінки немає підстав. ГРЕВІО не має жодних незвичних для міжнародного органу повноважень. Насправді її повноваження радше обмежені, оскільки не включають, для прикладу, право на отримання міждержавних чи індивідуальних звернень. Крім того, ГРЕВІО не може видавати обов'язкові висновки, а рекомендації на основі її звітів готує Комітет Сторін, а не ГРЕВІО. Наявність і обсяг привілеїв та імунітетів також не є безпрецедентними. Додаток спирається на *Генеральну угоду про привілеї та імунітети Ради Європи*, чинну з 1952 року, і переймає деякі з її положень, щоб зробити їх безпосередньо застосовними до відповідних держав, які не є членами Ради Європи (і держав-сторін Генеральної Угоди), але можуть вирішити приєднатися до Стамбульської конвенції. Тому не має *де факто*, а тим більше *де юре* передання національного суверенітету зовнішньому органу, що бере участь у ратифікації Стамбульської конвенції.

Е. Стамбульська конвенція: чи запроваджує вона надання притулку за ґендерною ознакою?

91. Розділ VII Стамбульської конвенції стосується міграції та надання притулку й містить низку позитивних зобов'язань для держав-сторін, зокрема в статті 60, у якій зазначено:

«Стаття 60 – Заяви про надання притулку, які ґрунтуються на ґендерній ознаці

- 1. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб насильство стосовно жінок за ґендерною ознакою могло бути визнано як форма переслідування в розумінні статті 1 А (2) Конвенції про статус біженців 1951 року та як форма тяжкої шкоди, що є підставою для додаткового (субсидіарного) захисту.*
- 2. Сторони забезпечують, щоб під час розгляду кожного положення Конвенції враховувалося тлумачення, яке враховує ґендерний фактор, і у випадках, коли встановлено, що існують побоювання стосовно переслідувань за одним або більше із цих положень, заявникам надається статус біженця згідно із застосовними відповідними документами.*
- 3. Сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для розробки з урахуванням ґендерного фактору процедур прийому та служб підтримки для шукачів притулку, а також ґендерних керівних принципів і процедур надання притулку з урахуванням ґендерного фактору, у тому числі визначення статусу біженця та заяв про міжнародний захист».*

92. Пункт 310 Пояснювальної доповіді роз'яснює, що стаття 60 Стамбульської конвенції має на меті кодифікувати зміни в (серед іншого) судовій практиці ЄСПЛ, визнаючи, що деякі форми насильства стосовно жінок можуть вимагати захисту. Яскравим прикладом у судовій практиці ЄСПЛ є справа «N. проти Швеції»¹¹⁴, у якій Суд зазначив, що відповідно до звітів, близько 80% афганських жінок були жертвами домашнього насильства, а оскільки органи влади вважали ці акти законними, вони їх не карали. Пункт 55 рішення в справі «N. проти Швеції» звучить так:

55. Суд, насамперед, зазначає, що жінки перебувають під особливою загрозою жорстокого поводження в Афганістані, якщо вважається, що вони не відповідають ґендерним ролям, які їм приписує суспільство, традиції та навіть правова система. Відтак УВКБ ООН зазначає, що афганські жінки, які вибрали менш культурно консервативний стиль життя, як-от ті, які повернулися з вигнання в Іран чи Європу, продовжують сприйматися як такі, що порушують закріплені соціальні та релігійні норми, а тому внаслідок цього можуть

¹¹³ Tomáš Zdechovský, Proč Istanbulskou úmluvu kritizují právníci po celé Evropě a v ČR se o tom mlčí? *iDnes.cz*, 19 жовтня 2018 року.

¹¹⁴ ЄСПЛ, «N. проти Швеції» (N. v. Sweden), заява № 23505/09, 20 липня 2010 року. Серед інших важливих прецедентів ЄСПЛ, див також рішення в справі «R.H. проти Швеції» (R.H. v. Sweden), заява № 4601/14, 10 вересня 2015 року, пункт 70, щодо складної ситуації жінок у Сомалі.

піддаватися домашньому насильству чи іншим формам покарання – від ізоляції та стигматизації до злочинів в ім'я «чесності» щодо тих, кого звинуватили в тому, що вони принесли сором своїм родинам, спільнотам чи племенам. Фактичні або стверджувані порушення соціального поведінкового кодексу включають не лише соціальну поведінку в контексті сім'ї або спільноти, але й сексуальну орієнтацію, професійну кар'єру й просту незгоду зі способом життя родини.

93. Таким самим чином Стамбульська конвенція закликає держави-сторони визнати, що насильство, таке як зґвалтування, каліцтво жіночих геніталій, насильство, пов'язане з приданим, серйозне домашнє насильство чи торгівля людьми, можуть вважатися переслідуванням чи серйозною шкодою та призвести до надання дозволу на проживання. Ратифікація Стамбульської конвенції не передбачає, що все гендерно зумовлене насильство автоматично вважається «серйозною шкодою» чи що ухвалення гендерно чутливих підходів означає, що всі жінки автоматично матимуть право на статус біженок. Вона просто визнає, що жінки можуть зазнавати певних типів переслідування, спрямованого конкретно проти них. Пункт 313 Пояснювальної доповіді явно передбачає, що держави «мають право за власним бажанням» поширити тлумачення на геїв, лесбійок, бісексуалів або трансгендерних осіб, які можуть потерпати від особливих форм переслідування й насильства за гендерною ознакою. Водночас «(...) цей підпункт [підпункт 311] не має на меті відхилення положень Конвенції 1951 року [Женевської конвенції про статус біженців], зокрема стосовно умов надання статусу біженця, передбачених у статті 1 цієї Конвенції». Тому Стамбульська конвенція не змінює Женевську конвенцію про статус біженців 1951 року.

94. А відтак зобов'язання за Стамбульською конвенцією не виходять за межі зобов'язань, передбачених ЄКПЛ і судовою практикою ЄСПЛ. Страхи щодо того, що ратифікація Стамбульської конвенції запровадить нові зобов'язання у сфері законодавства про надання притулку здаються невинуватими.

95. Отож запровадження гендерно чутливого розуміння насильства стосовно мігранток і жінок та дівчат-шукачок притулку, схоже, відповідає Конституції Вірменії, створюючи дві підкатегорії людей, особливо вразливих до гендерно зумовленого та домашнього насильства, які потребують захисту базових прав людини, зокрема права на життя, права на здоров'я та права на людську гідність, а також відповідає статті 30 та статті 86(4) Конституції Вірменії.

VI. Висновок

96. Венеційська комісія повторює, що ратифікація договору є суверенним актом держави, який означає, що держава повністю вільна у своєму рішенні ратифікувати договір, а відтак бути зобов'язаною його умовами. Суверенним актом держави також є вибір типу зв'язку, який вона хоче встановити між національним і міжнародним правовим режимом, тобто щодо того, який статус договір матиме в межах національного правового режиму після ратифікації.

97. Оцінка сумісності договору, тобто Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульської конвенції) з Конституцією Вірменії є завданням Конституційного суду Вірменії на запит Уряду Вірменії, зроблений до ратифікації договору. Відтак погляди, висловлені Венеційською комісією, можуть послужити цьому Суду в його завданні, надавши зовнішній правовий аналіз Стамбульської конвенції. Вони також можуть сприяти публічним дебатам щодо ратифікації цієї Конвенції.

98. Висновки, досягнуті стосовно основних питань, які постали в контексті цього висновку, наведено нижче.

А. Щодо заяв про те, що Стамбульська конвенція не потрібна

99. Існує три твердження, які потрібно розглянути. *Перше твердження* має фактичний характер. Оскільки домашнє насильство є поширеним і масштабним явищем у Європі та зачіпає всіх держав-членів Ради Європи, зокрема Вірменію, ратифікація цієї Конвенції принесла б значну користь жертвам такого явища.

100. *Друге твердження* стосується стверджуваної відсутності нових елементів, запроваджених Стамбульською конвенцією, при чому їх предмет уже було належно розглянуто в інших міжнародних правових документах. Існують різні правозахисні документи на міжнародному та регіональному рівнях, які ратифіковані Вірменією та стосуються деяких питань, охоплених Стамбульською конвенцією. Утім Стамбульська конвенція спирається на ці документи й зосереджується конкретно на насильстві стосовно жінок і домашньому насильстві, які явно не охоплені старішими документами, впроваджуючи нові положення й ухвалюючи комплексний підхід до цього явища, а також пропонує спеціальний механізм моніторингу. Тому Стамбульська конвенція становить додаткову цінність порівняно з попередніми ратифікованими міжнародними договорами в цій сфері.

101. *Третє твердження* полягає в тому, що Стамбульська конвенція не потрібна, оскільки у Вірменії вже є задовільна національна (законодавча) база для боротьби з усіма формами насильства стосовно жінок. Хоча кожна окрема держава може у світлі фактичних даних сама оцінювати найкращі для неї засоби боротьби з цим явищем, охопленим Стамбульською конвенцією на національному рівні, наявність надійної внутрішньої інфраструктури для гарантування прав людини не зменшує бажаність і цінність зовнішнього контролю. Ці елементи доповнюють, а не суперечать один одному. Додатковий зовнішній нагляд на основі міжнародних документів несе із собою такі позитивні аспекти: (а) ратифікація міжнародного договору має символічне значення (органи державної влади надсилають сильний сигнал про те, що вони серйозно налаштовані захищати основні права громадян/боротися з певним явищем у суспільстві); (б) міжнародний рівень забезпечує платформу для обговорення стверджуваних недоліків на національному рівні, обміну доброю практикою й підходами національних органів влади до боротьби з насильством стосовно жінок і домашнім насильством; (в) міжнародний документ може надати додаткові гарантії порівняно з національною системою.

В. Щодо твердження про те, що Стамбульська конвенція містить певні терміни та поняття, які суперечать термінам і поняттям, закріпленим у національній конституції відповідної країни

102. Твердження насамперед стосується термінів *гендер*, *гендерна ідентичність*, *сім'я*, *шлюб* і *сексуальна орієнтація*.

103. *Гендер*: Конституція Вірменії не згадує гендер, але гарантує рівноправність чоловіків і жінок (стаття 30) і передбачає *сприяння фактичній рівності між жінками та чоловіками* (стаття 86(4)) як одну з цілей державної політики. Викорінення насильства стосовно жінок, зокрема гендерно зумовленого насильства, і сприяння заходам, спрямованим на досягнення цього, у тому числі заходам, що мають на меті змінити шкідливі гендерні стереотипи, повністю відповідає цій конституційній нормі.

104. *Гендерна ідентичність*: Стамбульська конвенція не вимагає від держав-сторін вживати заходів для визнання цих різних категорій осіб чи надання їм спеціального юридичного статусу, а просто підтверджує, що гендерна ідентичність належить до заборонених підстав для дискримінації. Ця норма видається цілком сумісною зі статтею 28 (загальна рівноправність перед законом) і статтею 29 (заборона дискримінації) Конституції Вірменії.

105. *Сім'я*: іноді стверджується, що Стамбульська конвенція містить визначення партнерських стосунків, які можуть бути несумісними з визначеннями, що містяться в певних національних

конституціях, зокрема з визначенням сім'ї. Однак Стамбульська конвенція не містить жодного визначення сім'ї чи партнера чи одностатевих стосунків, а також не пропагує жодних конкретних форм таких стосунків. Тому Стамбульська конвенція не суперечить визначенню сім'ї в національних конституціях.

106. *Шлюб*: у Стамбульській конвенції шлюб згадано лише в контексті примусового шлюбу (стаття 37), а тому вона не суперечить національним конституціям, у яких є визначення шлюбу як союзу між жінкою та чоловіком, як у випадку Вірменії.

107. *Сексуальна орієнтація*: цей термін стосується осіб, які є членами сексуальної меншини, таких як лесбійок, геїв, бісексуалів і транссексуалів (ЛГБТ), а також осіб, які вважають себе гетеросексуальними. Стамбульська конвенція посиляється на сексуальну орієнтацію лише в положенні про недискримінацію (стаття 4(3)). Вона не заперечує існування відповідно до національного законодавства в деяких державах законного права чи вимог до цієї категорії – це не означає, що Конвенція передбачає позитивне зобов'язання держав, які не визнають наявності такого законного права, активно запроваджувати таке поняття у власному національному правовому режимі.

С. Щодо твердження про те, що Стамбульська конвенція призведе до змін законодавства, які б суперечили національній конституції країни, що розглядається

108. Основні зміни, передбачені в цьому контексті, стосуються *одностатевих шлюбів, освіти й повідомлення з боку фахівців*.

109. *Одностатеві шлюби*: Стамбульська конвенція взагалі не стосується гомосексуальних осіб чи шлюбу між ними, за винятком випадків, пов'язаних із примусовим шлюбом (стаття 37). Тому для держав-сторін Стамбульської конвенції немає зобов'язання легалізувати одностатеві шлюби. Відтак суперечності з Конституцією Вірменії немає.

110. *Освіта*: Стамбульська конвенція не втручається в право батьків виховувати своїх дітей відповідно до власних переконань. Насправді це питання залишається поза сферою дії Стамбульської конвенції, яка просто заохочує держав включати в шкільні навчальні плани навчальні матеріали щодо питань, згаданих у положенні. У зв'язку з цим Стамбульська конвенція надає державам-сторонам значну свободу розсуду у виборі того, як (якою мірою та в який спосіб) вони навчатимуть своє населення щодо питань, які охоплює Стамбульська конвенція. Тому видається, що між статтею 14 Стамбульської конвенції та Конституцією Вірменії немає суперечностей.

111. *Повідомлення з боку фахівців*: Стамбульська конвенція не позбувається професійної конфіденційності, але спонукає держав-сторін сприяти тому, щоб певні фахівці, насамперед у сфері охорони здоров'я, повідомляли про підозри в серйозних актах насильства стосовно жінок чи домашнього насильства без загрози отримати покарання за порушення конфіденційності. Стамбульська конвенція залишає державам-сторонам свободу розсуду у виборі заходів, яких потрібно вжити та які за «певних умов» уможливають повідомлення фахівцями й не передбачають обов'язкового повідомлення. Тому Стамбульська конвенція вимагає від держав-сторін ухвалювати законодавчі акти таким чином, що може розглядатися як несумісний з конституційними положеннями про конфіденційність спілкування.

Д. Щодо твердження про те, що Стамбульська конвенція запроваджує орган з надмірними повноваженнями

112. Стамбульська конвенція створює новий міжнародний орган, Групу експертів із дій проти насильства стосовно жінок і домашнього насильства (ГРЕВІО) для моніторингу стану реалізації.

113. ГРЕВІО не має жодних незвичних для міжнародного органа повноважень, а її повноваження доволі обмежені. Для прикладу, вона не має права отримувати міждержавні чи індивідуальні звернення, не може видавати обов'язкові висновки, а рекомендації на основі її звітів видає Комітет Сторін, а не ГРЕВІО. Тому не має *де факто*, а тим паче *де юре* передання національного суверенітету зовнішньому органу, що бере участь у ратифікації Стамбульської конвенції.

Е. Що стосується твердження про те, що Стамбульська конвенція впроваджує нові зобов'язання у сфері законодавства про надання притулку

114. Що стосується законодавства про надання притулку, ратифікація Стамбульської конвенції не передбачає, що все гендерно зумовлене насильство автоматично вважається «серйозною шкодою» чи що ухвалення гендерно чутливих підходів означає, що всі жінки автоматично матимуть право на статус біженок. Вона просто визнає, що жінки можуть зазнавати певних типів переслідування, спрямованого конкретно проти них.

115. Запровадження гендерно чутливого розуміння насильства стосовно мігранток і жінок та дівчат-шукачок притулку, схоже, відповідає Конституції Вірменії, створюючи дві підкатегорії людей, особливо вразливих до гендерно зумовленого та домашнього насильства, які потребують захисту базових прав людини, зокрема права на життя, права на здоров'я та права на людську гідність, а також відповідає статті 30 та статті 86(4) Конституції Вірменії.

116. Підсумовуючи, хоча саме Конституційному суду належить ухвалювати рішення щодо сумісності Стамбульської конвенції Конституції Вірменії, Венеційська комісія вважає, що в Конвенції немає положень, які можна вважати такими, що «суперечать» Конституції Вірменії. Натомість основне зобов'язання за Стамбульською конвенцією, а саме запобігання всім формам насильства стосовно жінок і домашнього насильства та боротьба з цими явищами, уже й так передбачене Конституцією й іншими правозахисними договорами, у яких Вірменія є державою-стороною.